

een tien voor taal

In de maanden september en oktober van het vorig jaar verscheen in acht afleveringen het educatieve programma Een Tien voor Taal van Jef Rademakers op de beeldbuis. Circa 300.000 personen hebben ernaar gekeken. Voor een educatief programma is dat een zeer hoog aantal.

Om Een Tien voor Taal is — evenals om het ACLO-M-advies over zinsontleden — een heftige discussie losgebarsten, vaak emotioneel zonder aanvoering van degelijke argumenten. Ook ten aanzien van Een Tien voor Taal proberen we terzake te komen. We laten een voor- en een tegenstander aan het woord: Tineke Krol — heeft aanvankelijk meegewerkt aan het programma, maar is er later uitgestapt — is tégen en Henk Lammers is vóór.

Tineke Krol GEEN TIEN VOOR TAAL

Ergens in oktober, zondagmiddag, tussen sport en het avondeten een uitzending van de Open School:

Op het scherm komt aflevering 6 van de cursus Uitdrukkingsvaardigheid. Voor de zesde keer komt een openingsscène in beeld. Samengevat uit het scenario wordt het:

'Een klaslokaal met typische Open-Schooldeelnemers, kabaal van jewelste. Eén maakt zich los en zingt een lied, de hele klas zingt het refrein. Teneur van het lied: het gaat bij taal niet om goed of fout, maar om gelukt of niet gelukt. Taal is geen absoluut regelsysteem, maar een afspraak

van mensen om elkaar te begrijpen.

Onder het gezang dragen mooie meisjes het schoolbord binnen, klappen het open, de titel van de cursus verschijnt: Een Tien voor Taal. Opeens een gesis sst sst. De klas valt stil. De leraar Postema komt binnen.'

De les kan beginnen. Hij schetst in het kort waar het in aflevering 6 over zal gaan.

Scène 1

'Een bed draait in beeld. Vrouw in bloemetjespyjama, krulspelden in, nestelt zich in de kussens, schenkt zich een glas goedkope wijn in, ballroom

muziek klinkt uit de wekkerradio. Zij grijpt een kasteelroman en gaat lezen. Een 'gedachtenstem' vertolkt flarden tekst. De vrouw gaat geheel in het lezen op, hoort de storing op de radio niet, verstrooid tipt ze de as van haar sigaret in het glas wijn, drinkt er even later van. Ze merkt evenmin dat haar man binnenkomt. Als haar echtgenoot, met beide handen de broek van zijn slobberige streepjespyjama ophoudend, het bed instapt en haar groet, spreekt ze hem met de naam van de romanheld aan en weert vervolgens zijn zoenen af. De man pakt daarop teleurgesteld 'beeldroman over geheimagent x'.

Scène uit. De leraar zegt o.a. het volgende:

'Veel mensen komen er zelden of nooit toe een boek te lezen; voor hen gaat de oude grap, wilt u een boek kopen, nee, dank u, ik heb al een boek, nog op. Als een kasteelroman of de tv voor ontspanning zorgt, waarom zou u dan zo'n dik boek gaan lezen? Misschien omdat er nog andere redenen zijn om te gaan lezen: je kunt lezen uit nieuwsgierigheid; je wilt weten wat er in de wereld gebeurt, wat andere mensen denken en voelen. Als je een goede kennis van de wereld om je heen hebt, betekent dat, dat je je beter in die wereld kunt handhaven.'

Scène 2

'Vrouw leest advertentietekst waarin een mixer wordt aangeprezen. Vervolgens leest ze in de consumentengids een beoordeling van de mixer. Dan de gebruiksaanwijzing (door schakelaar 4 te verdraaien stelt u de juiste — er staat niet welke! — voltage in).

Tenslotte maakt ze na lezing van een recept beslag klaar. Mixer ingeschakeld ... knal en rookwolken. Paniek. Even paniekerig bladeren in het telefoonboek en dan de zaak gebeld. Hè, hè, even zitten. Ze raakt verzonken in het korte verhaal uit een damesblad.'

Wederom commentaar van de leraar. Onder andere:

'Niet alle teksten lees je op dezelfde manier. Het is het beste een gebruiksaanwijzing hardop te lezen en steeds het apparaat waar de gebruiksaanwijzing bij hoort naast je te hebben en te proberen.'

Scène 3

'Er zit een vrouw op een terras. Ze zit zich vreselijk op te winden over wat ze in de krant leest: 'Steekpartij in de Spuistraat'. Duidelijk ver-

staanbaar voor een heer aan een tafeltje verderop roept ze dat het een schandaal is wat die Surinamers zich denken te kunnen permitteren. De heer wijst haar er rustig op dat ze verkeerd leest: niet de Surinamer maar een econoom uit Aerdenhout heeft gestoken. Geheel onterecht heeft de politie de Surinaamse student geslagen. De vrouw moet tenslotte toegeven nadat ze eerst nog wat ideeën over Surinamers en bewoners van Aerdenhout ten beste heeft gegeven.'

Toelichting: 't Is moeilijk om bij het lezen van de krant los te komen van je vooroordelen. Soms lijkt het wel alsof vastgeroeste meningen een soort leesblindheid veroorzaken. Je ziet wat anders dan er in werkelijkheid staat. Surinamers? Da's automatisch foute boel voor een hoop mensen. Net als Turken. Of homofielen. Of voetbal-supporters. Worden zij in de krant genoemd dan worden zij al bij voorbaat vereenzelvigd met kwalijke zaken. Laten we bij het lezen van de krant onze oogkleppen afzetten. En natuurlijk zouden sommige journalisten ook best wat helderder kunnen schrijven.

Scène 4

'Man probeert geagiteerd formulieren in te vullen voor de aanvraag van een rijbewijs. Vrouw breit en kijkt intussen naar de tv.

De man hapert als hij iets moet invullen achter geslacht. "Wat hebben ze ermee te maken". De vrouw sust: zet gewoon je naam, je geboortedatum en bij geslacht: klein. Dat moeten ze weten, anders krijg je geen rijbewijs. Ze mijmert verder dat het fantastisch is dat je met één druk op de knop van de computer alles over mensen te weten kunt komen. "Ze zullen je nooit iets vragen wat ze niet willen weten." Uiteindelijk haar advies om dan maar gewoon "man" in te vullen.'

Tip van de leraar. Heb je meer ruimte nodig om iets te melden, hecht gewoon een extra papier aan het formulier. Als u iets niet begrijpt, vraag het dan aan de instantie die het formulier toezond en als u vindt dat u niet iets over strikt persoonlijke omstandigheden hoeft te zeggen, protesteer gerust, als het u te gortig wordt.

Scène 5

'Achtereenvolgens lezen een paar mensen hetzelfde berichtje in de krant. Niet alle informatie is voor ieder even belangrijk. Ze reageren en handelen verschillend op grond van hun kennis en belang bij de zaak.'

De leraar, o.a.: 'Denk bij al wat je hoort of leest: "Wat heeft het met mij te maken?" Zo haal je uit een tekst de informatie die voor jou van belang is.'

Tegenstellingen

In een eerste bespreking in februari van het vorige jaar met Jef Rademakers zijn we het erover eens geworden dat taalvaardigheden en -activiteiten niet aan te leren zijn via een korte tv-cursus die pretendeert het hele terrein van uitdrukkingsvaardigheid te bestrijken. Taalhandelen en het vergroten van bekwaamheden daarin leer je door zelf te handelen, al of niet in oefensituaties mede ondersteund door reflectie op dat handelen.

Mij lijkt dat de tv exempels zou kunnen tonen, waarin mensen problemen herkennen, benoemen en oplossingen vinden bij hun handelen in communicatieve situaties. Het schriftelijk materiaal zou dan aanwijzingen en hints voor oefensituaties kunnen geven. Van groot belang is dan natuurlijk duidelijk te zijn op grond van welke criteria je deze exempels kiest.

Wat zegt Jef Rademakers hierover?

Ik vat zijn korte schets over uitgangspunten en opzet van de cursus 'Uitdrukkingsvaardigheid' kort samen:

Taal is een middel om adequaat op te treden en te reageren in allerlei sociale situaties. Er zijn mensen die die situaties niet goed aankunnen: zij hebben moeite hun gedachten te formuleren, zij begrijpen niet goed wat er in geschreven of gesproken teksten gemeld wordt; zij kennen een aantal conventies niet, bijvoorbeeld hoe begin je een brief. Het gevoel van tekortschieten ondermijnt het zelfvertrouwen. Het zelfvertrouwen wordt extra op de proef gesteld door het onjuiste idee dat taalgebruik onderworpen is aan stricte regels die aangeven wat onjuist of juist taalgebruik is. Een belangrijk doel zal zijn in de cursus praktische adviezen te geven voor taalgebruik in

communicatieve situaties en het normatieve in taalgebruik te relativiseren. De opzet is nu, na inventarisering van vragen, problemen en behoeften met betrekking tot taalgebruik van de cursisten, veel voorkomende communicatieve situaties te tonen.

Vanwege de herkenbaarheid voor de kijkers worden de communicatieve situaties geordend rond de taalgebruiksvormen praten, luisteren, schrijven, lezen. De cursus besteedt in twee slotafleveringen aandacht aan de relatie Taal en (massa)-media (hieronder wordt begrepen middelen als woordenboek, telefoon, telegram en taalgedrag van nieuwslezers, interviews op tv).

Ik vind het jammer dat 'Media' pas aan het eind van het programma gepland is. Je mist zo een kans om te laten zien waarom je bepaalde middelen, technieken, mijn part trucjes, gebruikt om je programma helder en boeiend te maken. Ik zeg dit, omdat ik weet dat Jef Rademakers al lang sterk pleit voor het vak 'Media-opvoeding' dat al op de lagere school gegeven zou moeten worden. Ik herkende veel in dit stukje: taaluitingen niet isoleren van het geheel van de communicatieve situatie; relativiseren van (ik zou liever zeggen problematiseren van) taalgedragsconventies, maar afgezien daarvan bleef veel mij vaag.

In de tijd die volgen zou, wilde Jef Rademakers onze gesprekken benutten om snel (de tijd dringt) concrete onderwerpen voor scènes vast te stellen en op basis daarvan tekstschrijvers aan het werk te zetten, auteurs te claimen, alsmede studio- en decorfaciliteiten.

Mijn doel was in eerste instantie: helderheid krijgen over uitgangspunten en opzet en de functie van het programma als een zogeheten bezigheidsbepaald programma om daarna en daaruit de consequenties voor inhoud en vorm te trekken.

De tekst leest door na het register.

U kunt het register uit dit nummer halen door voorzichtig de nietjes open te buigen, het register eruit te halen en de nietjes weer dicht te buigen.

Vaagheid, versimpeling en arrogantie

Wat mij in het stukje trof, was het volgende:

Vaagheid

'Adequaat optreden en reageren in *allerlei* sociale situaties is voor *veel* mensen een probleem'... 'soms hebben zij *moeite* met *duidelijk* formuleren wat ze willen zeggen; *soms* lukt het hen niet in uit aan hen gerichte schriftelijke mededelingen *de essentie* van de boodschap te halen'.

Wellicht op de huidige Minister President na, zal geen mens beweren altijd en overal, zonder enige moeite, zich helder, begrijpelijk en acceptabel uit te drukken. Wat is Jef Rademakers bekend van de groep mensen voor wie het programma bedoeld is en hun specifieke, feitelijke problemen: het recht om informatie te geven/te vragen en eigen conclusies te trekken; wanneer en over welke gevoelens/onderwerpen kan/mag niet gesproken worden? Met andere woorden welke relatie legt Jef Rademakers tussen feiten en de beleving ervan uit de sociaal-economische context van de mensen voor wie het programma is bedoeld en hun taalhandelen?

Versimpeling

'Ze begrijpen gesproken taal niet (bijvoorbeeld door het gebruik van moeilijke woorden en jargon door politici en journalisten)'...

'Het lukt hen niet op papier te zetten wat ze kwijt willen (bijvoorbeeld omdat ze niet weten hoe een brief te beginnen)'.

Met deze opmerkingen lijkt 'inadequaat optreden in sociale situaties' verengd te worden tot tekortschietende presentatie (geringe woordenschat, onvoldoende op de hoogte van conventies, zoals: aanhef van brieven; onvoldoende doorzien van grammaticale of stilistische structuren). Natuurlijk is dit een belangrijk punt, maar onlosmakelijk hiermee verbonden is het belang hebben bij en het op de hoogte zijn van de besproken zaak. Vorm, inhoud en intentie horen onlosmakelijk bij elkaar.

Arrogantie

'Een belangrijk deel van onzekerheid is te wijten aan het onterechte idee dat er met betrekking tot taalgebruik vlijmscherpe scheidslijnen te trekken zijn tussen goed en fout. Het zal verhelderend zijn duidelijk te maken ... dat het belangrijkste toch eigenlijk is dat we ons goed verstaanbaar

kunnen maken.'

Ja, eigenlijk wel, maar een onterecht idee dat de nieuwe etiquette 'doe maar gewoon' gedeeld wordt door mensen die juist eisen stellen en zich eraan kunnen houden met betrekking tot wat *gewoon* is in verschillende situaties.

Jef Rademakers zegt nu dat een niet geheel welwillende lezer enige vaagheid, versimpeling of gemoraliseer kan lezen in zijn schets, maar dat het duidelijk moet zijn dat hij erop uit is naar aanleiding van wensen van Open-Schooldeelnemers scènes te tonen waarop bovenstaande kritiek niet van toepassing is.

Om die scènes te maken wil hij weten wat er zoal aan wensen met betrekking tot communicatieve vaardigheden in de proefprojecten genoemd wordt.

Wensen van Open-Schoolcursisten

In een volgende bijeenkomst komen we terug op de wensen van Open-Schooldeelnemers. Heel dom, nodig ik voor die bespreking niet een aantal mensen uit die in de locaties werken, maar vertel ik wat ik zelf ben tegengekomen of gehoord of gelezen heb.

Veel voorkomende vragen:

Ik wil leren zonder fouten te spellen.

Ik wil nette brieven leren schrijven aan instanties.

Ik wil leren ontleden.

Ik wil de krant leren lezen.

Als ik er alleen voor kom te staan, wil ik weten hoe ik dingen moet regelen, die nu mijn man doet: formulieren invullen etc.

Over maatschappelijke onderwerpen meepraten. In een gezelschap/vergadering mijn mond open durven doen.

Ik wil me kunnen laten gelden.

Niet van de sokken laten praten; iets terug weten te zeggen, en dat niet pas achteraf bedenken.

Niet laten afschepen bij arts, bij schoolleiding. Begrijpen waar het over gaat, wat er werkelijk aan de hand is.

Het blijkt dat mensen in eerste instantie die dingen noemen die te maken hebben met wat mensen zich herinneren van het vak Taal op school. Gaandeweg blijkt het veel complexer te zijn en gaat het om:

wat te zeggen weten

wat te zeggen *durven*

dat in heel duidelijk aan te geven communicatieve situaties *kunnen* doen; met andere woorden de vorm, de presentatie kunnen afstemmen op context en situatie.

Niet alleen wordt onmacht en/of onvermogen onderwerpen in benoembare situaties aan de orde te stellen, aangegeven.

Ook onmacht, onvermogen uitingen naar inhoud en vorm te verwerken, te beoordelen.

Ik denk dat geen 'taalles' om die reden iets zal opleveren, als niet eerst aan de orde komt: *ervaringen van onmacht en onvermogen*. Of met andere woorden, als het vergroten van de mogelijkheden tot taalhandelen niet verbonden blijft met *leren*, een proces dat zien, oordelen en handelen in de werkelijkheid van de deelnemers inhoudt. Om die reden stelde ik Jef Rademakers voor te zoeken naar verhalen waarin mensen, geconfronteerd met een bedreigende situatie, elkaar opzoeken, met elkaar uitzoeken wie ze om opheldering kunnen vragen, wie en op welke manier ze tot luisteren kunnen dwingen, zodat hun opmerking gehoord wordt.

Ik vertelde Jef Rademakers over de introductiefilm bij het thema 'Wonen', waarin dat proces van uiten van gevoelens van onzekerheid, apathie, woede getoond wordt van mensen die de dupe dreigen te worden van een transactie in huizen. Zij besluiten samen te overleggen, vragen te formuleren, schriftelijk in te dienen verzoeken tot openheid van zaken te formuleren, op het antwoord te bezinnen, anderen te mobiliseren en stappen te nemen om betere voorwaarden af te dwingen. Inhoud en vorm van taalactiviteiten komen in overleg en na veel wikken en wegen tot stand.

Zouden deze mensen in het taalprogramma van Jef Rademakers niet opnieuw aan het woord kunnen komen? Zou het bijbehorend schriftelijk materiaal geen oefeningen, aanwijzingen kunnen bevatten die anderen op het idee brengen de signaleerde barrières aan te kunnen?

Jef Rademakers meent dat het programma geen documentair karakter dient te hebben. Iedere aflevering moet op zichzelf staan en moet een aantal luchtige, gespeelde scènes bevatten, waarvan het onderwerp aanleiding is voor commentaar van de leraar.

Bij het ontwerpen van de scènes lijkt een sterk selectie criterium bij Jef Rademakers te zijn: de

mate waarin het onderwerp amusant valt vorm te geven. Herhaaldelijk hoor ik wat in Hilversum als vuistregel geldt: mensen kijken puur voor de lol naar de tv. Tracht dus mensen middels leuke vondsten te strikken voor het accepteren van belangwekkende inhoud. Mijn tegenwerping dat het gevaar groot is dat de verpakking de inhoud zelf wordt, krijgt geen bijval.

Veertig scènes worden bedacht. Ze zijn bedoeld een aantal factoren die bij communicatie een rol spelen (het accent ligt vooral op sociaal-psychologische) te tonen, bijvoorbeeld stemming, houding. Ook geven enkele scènes meer 'technische' informatie. (Hoe orden ik mijn gedachten alvorens de pen op papier te zetten, wat te doen als ik niet weet hoe een woord geschreven wordt.) Iedere scène zal gevolgd worden door commentaar van de leraar.

Als de scènes zijn vastgesteld, ga ik in op het verzoek samen met een collega het boekje af te maken bij aflevering 5 en 6. Ik vraag wel inzage in de scenario's (definitieve tekst van de scènes en commentaar van de leraar), dit om niet dubbel werk te doen.

Een beknopte aanduiding van scènes en commentaar wordt mij toegestuurd. Ik lees het stuk en bel Jef Rademakers ongerust op. Het komt mij voor dat in veel gevallen de essentie van wat scènes en commentaar bedoelden aan te tonen onder tafel is geraakt. Ik herhaal mijn verzoek de uitgeschreven teksten van aflevering 5 en 6 toe te sturen. Jef Rademakers besluit daarop mij de teksten van alle afleveringen te laten lezen en vraagt mij dat zorgvuldig te doen en ze van commentaar te voorzien. Hij vindt dat ik aan dat karweitje prioriteit moet toekennen boven het werken aan het boekje.

Ik haal de teksten op, lees ze en schrik ervan.

Na uitvoerig overleg met Jef Rademakers stemt deze erin toe de helft van de scripts (die uitgetikt moeten worden, omdat er heel spoedig filmopnames gemaakt zullen worden) opzij te leggen en met mij voorstellen voor wijzigingen en alternatieven te bespreken.

We bespreken de 'controversiële' scènes. Jef Rademakers is bereid een aantal in het oog lopende storende fouten te herzien, maar niet de teneur. Ik besluit niet langer aan het programma mee te werken.

Oubollig, moraliserend en respectloos

Een ander nog niet genoemd bezwaar tegen de tekst van de scenario's is, vind ik, het oubollige, moraliserende karakter van de tekst van de leraar. Ik noem een paar voorbeelden.

Veel mensen staan vaak met de mond vol tanden (bij ambtenaren, artsen). Je ziet er zo tegen op dat je niet weet hoe je je moet gedragen. Handel toch net zo als wanneer je praat met je burens. Zeg wat je denkt en vindt in jouw eigen woorden en op jouw manier. (Afl. 1.)

Het is verstandig rekening te houden met non-verbale factoren (vriendelijkheid, uiterlijk, al of niet spraakgebrek hebben, al of niet uit de mond ruiken). Zulke dingen hebben nu eenmaal grote invloed op wat er in de praktijk gebeurt en het is verstandig er rekening mee te houden.

Wie het onderspit dreigt te delven, gaat over van twistgesprek op scheldpartij, zelfs op vechtpartij. Dus, houd het hoofd koel, loop weg en kom er later op terug.

Naar aanleiding van de scène waarin de chef geen ongelijk wil bekennen:
Lach om het kleinzielig gedrag. Je hebt er weinig aan om gelijk te hebben als je chef voortaan daarom een hekel aan je heeft.

Wie macht heeft, spreekt vaak kleinerend, dat is dom en gevaarlijk en leidt tot kortstondig succes. Wat te doen als je tegenover zo iemand staat: blijf kalm en voorkomend.

Mij stoort ook het overbekende, amuserig gepresenteerde sexisme. Goed ogende, exotische sexy meisjes worden graag geholpen, versierd etc. Bibliothecaresse werkt vanwege minirok onbewust aan klantenbinding. Als zij het door heeft, laat zij haar lelijke vrouwelijke collega opdraven om de klant aan hem onverschillig welk leesvoer te helpen (Jef Rademakers bleek bereid de lelijke dame te vervangen door een mannelijke collega). In spel en tekst worden bestaande rolpatronen bevestigd: pa vult het formulier in, ma breit. Ook andere bestaande situaties en verhoudingen worden bevestigd en aanvaard: De journalist dwingt de minister er wel toe in begrijpelijke taal te zeggen waarom een prijsverhoging afgekondigd

wordt, maar komt niet op het idee de minister te vragen hoe kopers aan het geld komen om (in dat geval overbodig) produkt te kopen.

Tenslotte het voornaamste bezwaar: minachting, respectloosheid voor mensen (enscenering en tekst mikken op herkenbaarheid door de doelgroep):

Bange vrouw in ziekenhuis zegt, als zij de ene arts tegen de andere hoort zeggen 'Daar schaar ik me geheel achter, amice': 'Schaar???? Gaan jullie ook nog in me knippen?'

Zielig truttend hangen ze boven een invulformulier, nippen in bed aan goedkope wijn en dragen slobberige, afzakkende pyjama's. Ze praten opgewonden over de drukke straat en reppen dan in een protestbrief over een omvergereden tuinkabouter en vergeten glad om over het gevaar voor hun kinderen te spreken. Burgemeester en journalist wijzen hen op wat ze wel hadden moeten schrijven.

De boekverkoper stapt de huiskamer in 'waarin een niet al te indrukwekkende boekenkast': Ik bemerk tot mijn grote vreugde dat ik mij hier in een geletterd milieu bevind:. 'Nora, slavin der Fara's', 'Veel sambal graag, ontboezemingen van een straatmadelief uit Djakarta', etc.

Ieder denkt over amuserigheid van de talloze pikante grappen wat-ie wil ('boereleverworst met één e, want hij is van één boer, zegt een schilder die een vrouw helpt bij het schrijven van een foutloos gepselde brief. 'Gekkie', giechelt mevrouw verrukt, etc.).

Grappig of niet is één aspect waarop je het programma bekijken kunt.

Respectvol of niet is van een andere, belangrijker orde.

Epiloog

Ik heb een paar keer naar het programma gekeken. Mijn oordeel veranderde helaas niet. De meeste afleveringen kwamen overeen met de scripts. In de hierboven aangeduide aflevering was het commentaar van de leraar nogal gewijzigd. Zo zei hij dat lezen verder gaat dan begrijpen wat er staat, dat het erom gaat aan de teksten juiste vragen te stellen. Na de vierde scène zegt hij o.a.: 'Een goede lezer, die de juiste vragen stelt kan zich verplaatsen in de schrijver.' Na de kasteelroman-scène zegt de leraar onder

meer dat mensen deze boekjes lezen om te ontsnappen aan de zorgen van alledag. Goed lezen betekent in dit geval je afvragen hoe het zou zijn als het verhaal niet goed afliep en hoe het zou zijn als de vermomde prins een melkboer was.

De cursus haalde de pers meer dan enig ander Open-Schoolprogramma. Druk besproken werden de slogans uit openings- en slotlied: 'en begrijp je dat je gedekt bent, als je praat zoals je gebekt bent, fouten maken geen schandaal, allemaal een tien voor taal' en: 'hij die je baas is, die is pas taalvaardig, die de centen heeft die heeft gelijk'. Reacties variëren van frisse aanpak tot verlakkerij. Tot nu toe is er weinig bekend van de reacties van Open-Schooldeelnemers. Ik heb de indruk dat de cursus evenmin als de andere Open-Schooluitzendingen systematisch is gevolgd en besproken. Wel heb ik een paar brieven van Open-Schooldeelnemers gezien, gericht tot de makers van het programma. Uit een brief uit de locatie Noord-Holland-Noord het volgende: 'Wij vinden het een programma wat meer op een Barend Servet show lijkt. Wij zouden zeggen: "Laat dat maar over aan de VPRO dan kan iedereen er naar kijken die van dit soort ontspanning houdt." Velen van ons hebben na de tweede keer niet meer gekeken, want dat had geen zin.' Half oktober stuurt een groepje vrouwen uit Amsterdam-Noord hun genuanceerd commentaar aan de NOS en het Parool (25-10-78):

Wij zijn een spontane groep 'open school' in Amsterdam (Nieuwendam) en willen reageren op het programma 'een tien voor taal'. Wij vinden de tendens van het programma goed: 'Iedereen is in feite taalvaardig'.

Maar de manier waarop het wordt gepresenteerd, met name de sketches, vinden wij erg slecht.

- 1 De sketches zijn rollenpatroonbevestigend.*
- 2 Ze zijn erg op sex gericht.*
- 3 Men laat zien hoe het niet moet, maar niet hoe het wel moet, op enkele uitzonderingen na.*
- 4 Het hele programma is beledigend, in die zin dat we als een stel onnozele kinderen worden behandeld.*

Conclusie: Het idee van het programma is goed, maar wordt slecht uitgewerkt.

Nieuwendam

A. Boontje

Een maand later lezen ze met groeiende verontwaardiging het volgende antwoord:

L.S.

De kritische opmerkingen over de televisieserie 'Een Tien voor Taal' in Uw brief, maken ons duidelijk dat Uw verwachtingen omtrent deze cursus niet overeenstemmen met de doelstellingen van het programma.

Toch ménen wij deze doelstellingen — die een gevolg zijn van de Open School bedoelingen — zowel in de publiciteit als in de programma's. Het komt erop neer, dat U in elk geval géén cursus Nederlands mag verwachten, want met 'taalvaardigheid' hebben we hier iets anders voor ogen.

Verder is dit een programma-serie met een verlengstuk naar radio en schriftelijk materiaal en cursussen. Dus de televisie is daarvan een onderdeel, met een beperkte, zeer bewust afgebakende taak, namelijk het motiveren van het publiek.

Ook is dit programma experimenteel, zoals de Open School in de eerste twee jaar van haar bestaan, slechts experimenteel bezig is. En heel belangrijk daarbij is dat het publiek van Open School niet zit te wachten op een herhalingscursus van de Lagere School (want daar is het immers in vastgelopen), maar op een 'tweede kans' om zich taalvaardig te leren gedragen. Dat heeft in onze visie meer van doen met psychologische belemmeringen wegnemen, dan instructies geven in spelling en grammatica.

Wij zouden u ten overvloed nog kunnen wijzen op Amerikaanse ontwikkelingen op het gebied van de edukatieve televisie, maar toch blijft het onderscheid tussen 'Nederlandse taal' en 'taalvaardigheid' de belangrijkste factor om bij Uw oordeelsvorming in het oog te houden.

Wij vertrouwen u met deze uiteenzetting van dienst te zijn.

*Hoogachtend,
Nederlandse Omroep Stichting
Dienst Algemene Zaken
Mw. J. van 't Hof-ten Boesterd
interne & externe betrekkingen
sektie Publieksreacties*

De dames weten het nu: 'het programma deugt wel, maar de leerverwachtingen zijn fout.' Zoiets zeggen meesters wel vaker en zeker meesters die weten waar het publiek op zit te wacht-

ten. Nieuw van meester NOS is zijn kennis van Amerikaanse ontwikkelingen. Het zit er denk ik niet in dat de vrouwen uit Amsterdam een studietrip bekostigd krijgen, maar wie weet kan het compensatieprogramma Sesam-straat hen wijzer maken. Gelukkig maar dat de vrouwen uit Noord-Holland-Noord de zin dat de Open School slechts experimenteel bezig is, niet onderschrijven. Zij schrijven: 'de Open School wordt door dit lesmateriaal volledig afgekraakt' — zij bedoelen dan natuurlijk wel de Open School, die zij met hun begeleidsters, ondanks belemmeringen, vormgeven.

Ook in leergroepen die buiten de proefprojecten van de Open School staan, is het programma besproken. Uit een verslag van de leergroep voor volwassenen in buurthuis Ons Huis in Amsterdam-Oost citeer ik:

Drie vrouwen hebben zich gestoten aan de schuine-moppen-vorm van de programma's. Zo werkt het averechts; ik hoef dan al niet meer. Twee anderen vonden de vorm onnodig, maar voelden zich er persoonlijk niet zo bij betrokken en daarom hadden ze zich niet zo geërgerd.

Niemand had er iets van geleerd; het enige waar steeds weer op werd gehamerd was dat je moet

zien te bereiken wat je wilt. Misschien is dat voor anderen iets nieuws, maar ik wist dat allang. 't Werd mooi voorgesteld maar zo gaat dat niet in het leven. De vrouwen dachten dat er voor deze vorm is gekozen omdat veel mensen dat wel lollij vinden. Kijk maar naar de Tros.

In de groep is ook nog gepraat waarom de begeleidster geadviseerd had naar het programma te kijken. Ik citeer weer uit het verslag:

Er wordt door allerlei deskundigen gepraat over hoe dat nu moet met 'taal-op-tv-voor-volwassenen'; laten de betrokkenen zelf maar kijken en beoordelen of deze manier goed is. Als het een bruikbare manier is die gebaseerd is op dezelfde uitgangspunten als die van ons, dan kunnen we daar verder in de cursus gebruik van maken.

Helaas, het pakte anders uit.

De vrouwen besluiten een brief te sturen, 'mede gezien de grote geldsommen die ermee gemoeid zijn'.

Heeft niemand dan plezier beleefd aan het programma? Vast wel. Een van de vrouwen van het buurthuis vertelde dat haar zoontje van vijf nu nog vraagt of dat programma over taal weer op de tv komt. Hij steekt dan zijn armpjes in de lucht en loopt heupwiegend door de kamer, net Adèle Bloemendaal die het slotlied zingt.

Henk Lammers JEF & DE REST

De tegenstanders van Jef

Ik kom uit W. Daar heerste de traditie dat na het schoolvoetbaltoernooi de kampioenen nog één wedstrijd speelden. Tegen de beste spelers uit de verliezende elftallen. Aan die wedstrijden moest ik even terugdenken toen ik zag hoe heel taalminnend Nederland te hoop liep tegen Een Tien voor Taal. Jef Rademakers tegen de Rest van Nederland. Ik neem aan dat u minstens één aflevering van het programma hebt gezien en daarom beperk ik me hier tot een korte schets van de tegenpartij.

De achterhoede wordt gevormd door de culturele elite. Ze zijn er tégen dat iedereen maar een tien krijgt en pleiten dan ook vóór het ontleden en het traditionele opstel. Hun standpunt is begrijp-

pelijk. Zij zijn de hogepriesters van Het Woord en zo'n programma is natuurlijk pure godslastering. Waar moet het niet naar toe als we toegeven dat gewone mensen *even goed* kunnen praten als Komrij en Kousbroek die toch jaren hebben geoefend om zo deftig mogelijk te klinken? Wie blijft er dan nog over om de domme fouten te maken? U begrijpt toch zeker wel hoe het afloopt met de elite als iedereen net zo knap wordt als zij? Nou dan!

Het middenveld bestaat uit de wetenschappers. Zij hebben zich nauwelijks in de discussie gemengd, te druk met onderzoek, maar dat betekent natuurlijk niet dat ze geen mening hebben. Na jarenlang onderzoek weten ze steeds meer over steeds minder en zo heb ik uit gesprekken met verschillende collega's in den lande begrepen